

ישיבת הקיבוץ הדתי - עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות - דף מספר 7

בס"ד, כ"ט תמוז תשפ"ד

איום

א. פתיחה

היום אני נאלץ להיעדר מסדר בוקר היות ואני צריך לנסוע את אבי מו"ר המחלים. לכן, בניגוד למה שנמסר שיעור הגמרא יתקיים מחר. השיעור היום הוא מצות כיבוד הורים. אני מתעתד להגיע למנחה ולקיים את מסגרת השיעורים הרגילה לאחר מנחה.

ב. איום

1. לימדו את הסוגיה לח: שורה אחרונה "ת"ר שבועת הדיינין" עד סיומה לט: "קניא דרבא".
2. עיינו במקבילה בתוספתא סוטה פ"ז ה"א. עמדו על מיקום הברייתא בסוטה, ועל היחס בין הברייתות. (לנוחיותכם, מצורף קובץ משווה שהכין איתי מרינברג).
3. עיינו בירושלמי שבועות פ"ו ה"ד, עמ' 1363 שו' 29-37.
4. עמדו על משמעות האמירה שאומרים לנשבע. מה מגמתה?
5. עיינו במשפטי שבועות חלק ב' ד"ה כיצד משביעין (מצורף), וברמב"ם הלכות שבועות פ"א הלכה טו, וראו את הכותרת של טקס האמירה.
6. נעמיק את הבנתנו על ידי השוואה לטקסים דומים:
 - א) השוה לברייתת סדר הגיור ביבמות מז וברמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"ד.
 - ב) עיינו משנה סנהדרין פ"ג מ"ו ופ"ד מ"ה.
 - ג) עיינו משנה סוטה פ"א מ"ד.
 - ד) התראה – רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ב ה"ב.

ג. חומרת שבועה

1. טקס האיום כולל הצבעה על החומרה של שבועה. תנו את הדעת למשמעות של כל הנתונים המוזכרים באיום:
 - א) הזעזוע של העולם.
 - ב) לא ינקה.
 - ג) הפירעון ממנו וממשפחתו ומהעולם
 - ד) הפירעון המידי
2. חשבו על מכנה משותף של כל אותם גורמים – מה מיוחד בשבועה לעומת שאר עבירות?
3. עיינו ברמב"ם הלכות תשובה פ"א ה"ב ובהלכות שבועות פ"ב הל' א-ב.
4. "ממנו וממשפחתו":
 - א) מהו הסבר השוני בין "דינא אחרינא" ובין דינא דידיה?"
 - ב) מהו הסבר השוני בין "דין קל" ובין "דין חמור"?
 - ג) ישום הלכתי של ערבות – ר"ה כט. "תני אהבה בריה דרבי זירא... אינו מוציא" וברש"י.
5. מה משמעות "שבועה חלה על שניהם"? ראו רש"י לט: ובר"ת מז: (שני הפירושים בר"י מיגאש מז:).

ד. בלשונה נאמרה

1. עיינו בגמרא שבועות לח: וברש"י, רי"ף ור"י מיגאש המצורפים.
2. רמב"ם הלכות שבועות פ"א הל' ח, יב, יד:
 - א) מהי עמדת הרמב"ם?
 - ב) מהי ביקורתו כלפי שיטת הר"י מיגאש? ראו גם הלכות שבועות פ"א ה"כ.
3. ראו את הביקורת על הר"י מיגאש בחידושי הרמב"ן. עמדו על ההבדל בין הביקורת של הרמב"ן לזו של הרמב"ם.
4. פרשני הרמב"ם:
 - א) עיינו בפרשני הרמב"ם המצורפים – רדב"ז, כסף משנה ולחם משנה. מומלץ לעיין גם בתשובת הרדב"ז.

ישיבת הקיבוץ הדתי - עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות - דף מספר 7

בס"ד, כ"ט תמוז תשפ"ד

- (ב) עמדו על ההסברים השונים לשיטת הר"י מיגאש, הן בהסבר המקורות והן בהסבר הרציונל שלה.
- (ג) אילו מההסברים תואם את האמור בחידושי הר"י מיגאש?
5. עיינו בתוספתא כפשוטה עמ' 676. מהו הסברו לשיטת הר"י מיגאש?
6. סכמו לעצמכם את הסבר מחלוקת הראשונים:
- (א) מה עולה ממקורות חז"ל? כיצד מפרשים הראשונים את המקורות?
- (ב) מהם פרטי השיטה של הר"י מיגאש?
- (ג) מה ניתן ללמוד מהר"י מיגאש על רשימת הדברים הנאמרים רק בלשון הקודש?

ישיבת הקיבוץ הדתי - עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות - דף מספר 7

בס"ד, כ"ט תמוז תשפ"ד

משפטי שבועות לרב האי גאון חלק ב כיצד משביעין ונשבעין

והחמישי איך יהיה האיום, ונאמר צריך להזכיר לו עמידת הר סיני שנאמר בו לא תשא את שם ה' אלהיך ויחמיר בעינין זה הדבר כמ"ש לא ינקה וכדומה לאלו מן האיומים כמו שאמ' (שבועות ל"ח סע"ב) שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה, אומרים לו הוי יודע שכל העולם נודעזע בשעה שאמר הקב"ה למשה לא תשא, כל עבירות שבתורה נאמר בהם ונקה וכאן נאמר לא ינקה, ושאר איומים שהזכירו. ואם הסכימו שני בעלי הדין בשבועה אנו ממחין בהם ומתריין בהם, שלא יתכן שלא יכשל אחד מהם בשבועה זו שאם הנתבע נשבע על שקר הוא נכשל ונאמר בו לא ינקה, ואם התובע משביעו על שקר הוא החוטא, כדכתיב (זכרי' ה) הוצאתיה נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. ופירשו חז"ל (שם ל"ט א') גנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבריו וטוענו ומשביעו, נשבע לשקר כמשמעו, ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו, דברים שאין האש אוכלתן שבועת שוא מכלתן, וכן אמר הכתוב שבועת ה' תהיה בין שניהם, ופי' הקדמונים (שם ל"ט ב') שמעון בן טרפון אומר מלמד שהשבועה חלה על שניהם. וכמו אלו האיומים צריך לאיים בין שניהם. ואם עשו כן הם נקיים. ואם חזר ואמר אינו נשבע פוטרין אותו מיד, אמר הרבני נשבע, העומדין שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלו וגו'.

ר"י מיגאש מסכת שבועות דף מז עמוד א 15

כדתניא שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלו' עון השבועה חלה על שניהם הנתבע שהוא נשבע לשקר והתובע לפי שהוא יודע שהשבועה שהוא נשבע שבועת שקר ומניחו לישבע: ויש לפרש מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר עון השבועה חלה על שניהם או זה או זה שאם הנתבע נשבע לשקר הרי עון השבועה חלה עליו והתובע פטור ואם הנתבע נשבע באמת והתובע הוא שתבעו דבר שלא היה לו אצלו הרי עון השבועה חלה עליו.

ר"י מיגאש מסכת שבועות דף לח עמוד ב

ובכולהו צריך לאנקוטי חפצא בידו ולמיהוי מעומד כדאמרינן שבועה מעומד ולמיהוי בלשון הקדש כדאמרינן שבועת הדיינים אף היא בלשונה נאמרה אלא מיהו הני מילי בשבוע' עצמה אבל כשמסר הכפירה או הטענה להשביעו עליה לא איצטריך לסדרה בלשון הקדש אלא מסדרה בלשון חול ומוציא השבועה עליה בלשון הקדש.

חידושי הרמב"ן מסכת שבועות דף לט עמוד א 25

ה"ג מאי אף היא בלשונה נאמרה דתנן ואלו נאמריין בכל לשון וכו' ושבועת העדות ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה. כלומר אף שבועת הדיינין כשבועת הפקדון היא ונאמרת בכל לשון, וכן כתב רש"י ז"ל ורבינו יצחק אלפסי ז"ל, תדע דשבועת הפקדון גופה שבועת הדיינין היא ברוב, ומצאנו בתוספתא במס' סוטה פ"ז מפורש שבועת העדים והדיינים נאמרת בכל לשון וכו', וכאן טעה הרב הלוי ז"ל.

רדב"ז הלכות שבועות פרק יא הלכה ח 30

ונראה טעם הוראה זו כדי לאיים עליו ומ"מ מודים הם שאם אין הנשבע מבין בלשון הקדש משביעין אותו בלשון שהוא מבין א"נ מודיעין אותו ענין השבועה בלשון שהוא מבין ואח"כ משביעין אותו בלשון הקדש כדי לאיים עליו לפי שהלשון מצד עצמו יש בו קדושה ואימת לשון הקדש על עם הארץ:

כסף משנה הלכות שבועות פרק יא הלכה ח

ומ"ש והורו רבותי שאין משביעין הדיינין אלא בלה"ק בר"פ שבועת הדיינין (דף ל"ח ל"ט) אמרינן דשבועת הדיינין נאמרת בכל לשון שהוא מבין וא"כ יש לתמוה על הוראת רבותיו ואפשר דלא מדינא קאמרי אלא משום דהוי כעולבנא דדייני אם ישביעוהו בלשון אחרת ומדלא אמרו רבותיו ושבועת הדיינין אינה אלא בלשון הקדש משמע דדוקא כשהם משביעים אותו מפייהם אבל אם הוא נשבע אין בכך כלום אבל לשון הורו קשה דמשמע דמדינא קאמרי ובפרק זה יתבאר דעת רבינו בזה:

לחם משנה הלכות שבועות פרק יא הלכה ח 40

והורו רבותי שאין משביעין שבועת הדיינין אלא בלה"ק וכו'. הרב כ"מ ז"ל תמה על סברת רבותיו. ונ"ל דיש להם טעם נכון דבר"פ שבועת הדיינין (דף ל"ח ב) אמרו ברייתא שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה ואמרו בגמ' (דף ל"ט) מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן אלו נאמריין בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר ק"ש וכו' שבועת העדות ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה ע"כ. והקשו שם בתוס' (בד"ה ואלו נאמריין) ז"ל תימה דלא תני במתני' שבועת הדיינין ושבועת ביטוי וכיון דתנא אלו ליכא למימר תנא

45

ישיבת הקיבוץ הדתי - עין צורים

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

שבועות - דף מספר 7

בס"ד, כ"ט תמוז תשפ"ד

ושייר ותירצו דאיכא שום גוונא בהנהו דתני דליתיה בהני להכי תני להו לחודייהו ע"כ. ורבותיו של רבינו ז"ל הוקשה להם קושיא זאת של בעלי התוס' ז"ל ולכך אמרו דשבועת ביטוי ודיינין כיון דלא תני להו במתני' ודאי דצריך לומר אותה בלה"ק דדוקא בשבועת העדות דאיכא קרא דושמעה קול אלה ובשבועת הפקדון דאיכא ג"ש דתחטא תחטא אמרינן דהוי בכל לשון אבל הני הוו לכתחילה בלה"ק ומ"מ בדיעבד ודאי דמהני בכל לשון, ודייק לישנא דברייתא דאמר אף היא כלומר אע"ג דלכתחילה יש לאומרה בלה"ק מ"מ אם אמרה בכל לשון יצא ומשום הכי לא מנה תנא דמתני' להך לא בהדי נאמרינן בלה"ק ולא בהדי נאמרינן בכל לשון דנאמרינן בכל לשון הוי אפילו לכתחילה והך לכתחילה לא הוי בכל לשון ובהדי נאמרינן בלה"ק לא מני הא משום דאינך אם אמרן בשאר לשונות לא יצא והך בדיעבד יצא ואית להו לרבותיו של רבינו ז"ל דאע"ג דשבועת הדיינין שבועת הפקדון עצמה היא כדכתב רבינו ז"ל מ"מ יש חילוק דשבועת הפקדון אין הדיינים מחייבים אותה אלא הוא עושה אותה מעצמו אבל זאת שהדיינין משביעין אותה צריך שיהיה בלה"ק וה"ה לשבועת ביטוי ולסברת רבותיו אפשר דצריך שיאמר לכתחילה אותה בלה"ק ודמי לשבועת הדיינין. זה נראה טעם רבותיו ז"ל. אבל רבינו ז"ל סובר דשבועת הדיינין היא שבועת הפקדון עצמה וכמו שכתבתי וכיון שכן ודאי דנאמרת בכל לשון אפילו לכתחילה כשבועת הפקדון ומ"ש אחר זה הדיינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכיר הרי זו כמצותה לכתחילה נמי קאמר. והרב כ"מ ז"ל הבין מלשון שהשביעו שמשמע בדיעבד ואדרבה מלשון הרי זו כמצותה לכתחילה משמע שהוא סובר דאפילו לכתחילה נאמרת בכל לשון כשבועת הפקדון ורבותיו בהא פליגי עליה דאית להו דלכתחילה מיהא בעינן ולדברי רבינו ז"ל להכי לא מני שבועת הדיינים דמתניתין משום דהיינו שבועת הפקדון, מיהו שבועת ביטוי קשה אמאי לא מני ואפשר דהוי בכלל שבועת העדות דדמי לביטוי. זה נ"ל טעם רבינו ז"ל ורבותיו ז"ל ונסתלקו תלונות הרב כ"מ ז"ל:

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן קנה

(אלף רכו) שאלה שאלת ממני אם אני רגיל להשביע שבועת הדיינין בלשון הקדש או בכל לשון שהוא מכיר לפי שראית בזה מחלוקת בין המפרשים ז"ל:

תשובה אני רגיל להשביע בערבי למוסתערב ובלעז ללוועזים ואעפ"י שהם מכירים בשתי הלשונות לפי שאני יכול לבאר להם ענין השבועה שיבינו כוונתה היטב ולא יטעו בה או באחד מחלקיה ולא ישאר שום ספק. ואע"ג דברייתא דמתניא פרק שבועת הדיינין דייקא כאותם האומרים בלשון הקדש דתניא שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה. ובלשונה משמע הלשון המיוחד לה דהיינו כדכתיב בקרא לשון הקדש. מכל מקום גרסת הספרים שלנו לא משמע הכי כלל דגרסינן מאי אף היא בלשונה נאמרה דתנן אלו נאמרינן בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר קרית שמע ותפלה וברכת המזון ושבועת העדות ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה ואם איתא דאסיפא קאי ה"ל לאתויי סיפא ולא רישא. וא"ת מאי אף היא בלשונה נאמרה אף שבועת הדיינין דחמירא בלשונה נאמרה בלשונה של שבועה שהוא מכיר בה זהו לשונה ומשום חומרתה נאמרה בלשון המכיר בה כדי לאיים עליו ויכיר יפה עונשה של שבועה וכן נראה מלשון התוספות במסכת סוטה. והוי יודע דאפילו למאן דאמר בלשון הקדש אם אין מכיר לשון הקדש לא ידע מאי קאמרי ליה אלא צריך שתהיה השבועה בלשון הקדש ויפרשו לו בלשון שהוא מכיר ונפקא מינה נמי שאם מכיר בשתי הלשונות למר ישביעוהו בלשון הקדש ולמר ליכא קפידא. ומשום הכי מנקט מלתא מציעתא עדיף טפי להשביעו בלשון שהנשבע רגיל בו יותר יהיה איזה לשון שיהיה ואם שניהם שוים בלשון הקדש עדיף טפי. ואם אין הנשבע יודע לשון הרב המשביע יתרגם לו התורגמן השבועה וענשה ופרטיה וכוונתה באר היטב כדי שלא יבאו לידי חלול השם. ודע כי אותם האומרים בלשון הקדש אין להם גרסת הספרים שלנו כלל. והכי גרסינן מאי אף היא בלשונה נאמרה דתנן אלו נאמרים בכל לשון וכו' ואסיפא סמיך דתנן אלו נאמרינן בלשון הקדש וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה. ומכל מקום בלשון שהוא מכיר טפי טפי עדיף ומינה לא תזוז. והנראה לעניות דעתי ככתבתי:

תוספתא סוטה, פ"ז (כ"י וינה)	בבלי שבועות, לח ע"ב – לט ע"א (דפוס)	
	ת"ר:	1
שבועת העדים והדייניי נאמר' בכל לשון [השביע עליהן חמשה פעמים בכל לשון] ששומעי' ואמרו לו אמן הרי אלו חייבין	שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה,	5
שבועת הדיינין באי זה צד הרי מי שנתחייב שבעי' לחברו אומרין לו הוי יודע	אומרים לו: הוי יודע, שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה	10
שכל העולם כולו מזדעזע ביום שני לא תשא שם ה' אלהיך וגו' כל עברות שבתורה כתוב בהן ונקא וזו כתוב בה לא ינקא	בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקא, וכאן נאמר לא ינקא.	15
כל עברות שבתור' נפרעין ממנו וזו ממנו ומכל העולם ויהא עון העולם כולו תלוי בו	וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו, שנאמר: אל תתן את פיך לחטיא את בשרך,	20
שני' אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שני' ומבשרך אל תתעלם	ואין בשרו אלא קרובו, שנאמר: ומבשרך לא תתעלם. וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו ומכל העולם כולו, שנאמר: אלה וכחש.	25
כל עברות שבתורה תולין לו לשנים ולשלושה דורות וזו לאלתר	ואימא: עד דעביד להו לכולהו! לא ס"ד, דכתיב: מפני אלה אבלה הארץ, וכתיב: על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה. וכל עבירות שבתורה, אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלושה דורות, וכאן נפרעין ממנו לאלתר,	30
שני' הוצאתיה נאום ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו,	שנאמר: הוצאתיה נאום ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו, הוצאתיה - לאלתר, ובאה אל בית הגנב –	35
הוצאתיה מיד ובאה אל בית הגנב זה משביע לשקר		

<p>ויודע שאין לו בידו וגונב דעת הבריות</p> <p>ואל בית הנשבע בשמי לשקר כשמועו כל עבירות שבתורה בממונו וזה בממונו ובגופו שני ולנה</p>	<p>40 זה הגונב דעת הבריות, שאיין לו ממון אצל חבריו וטוענו ומשביעו, ואל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו,</p>
<p>בא וראה שדברים שאין האש אוכלתן שבועת שקר מכלה אותן אם אמ' איני נשבע פוטרין אותו מיד אם אמ' נשבע אני</p>	<p>45 ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו – הא למדת, דברים שאין אש ומים מכלין אותן - שבועת שקר מכלה אותן. אם אמר איני נשבע - פוטרין אותו מיד, ואם אמר הריני נשבע –</p>
<p>אומ' זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשי הרשעים האלה משביעי' אותו בשבועה האמורה בתורה שני ואשביעך בה' אלהי השמים ואלי הארץ אומ' לו</p>	<p>50 העומדין שם אומרים זה לזה : סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכשמשביעין אותו, אומרים לו :</p>
<p>הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעים אותך אלא על תנאי שבלבנו וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל בערבות מואב</p>	<p>55 הוי יודע, שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד. שכן מצינו במשה רבינו, כשהשביע את ישראל</p>
<p>אמ' להם לא על תנאי שבלבכם אני משביע אתכם אלא על תנאי שבלבי שני ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה וגו' אין לו אלא אתם</p>	<p>60 אמר להן : דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי, שנאמר : ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה ;</p>
<p>מניין לדורות הבאים אחריכם ולגרים שנתוספו עליכם שני ולא אתכם לבדכם אלא ואת אשר איננו פה עמנו היום אין לי אלא מצות שנצטוו ישראל על הר סיני</p>	<p>65 אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני, דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין? ת"ל : ואת אשר איננו ;</p>
<p>מניין לרבות מקרא מגלה ת"ל קיימו וקבלו וגו' ולא יעבר</p>	<p>70 ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני, מצות העתידות להתחדש, כגון מקרא מגילה, מנין? ת"ל : קיימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר.</p>